

ЎЗБЕКИСТОНДА АЁЛЛАРНИ ФРИЛАНСЕРЛИК ФАОЛИЯТИГА ЖАЛБ ЭТИШ ТИЗИМИНИ РИВОЖЛАНТИРИШ

Атажонова Хилолахон Расуловна

Олтиариқ тумани ҳоким ўринбосари,
Оила ва хотин-қизлар бўлими бошлиғи
galaxyhilola@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.21872775>

Аннотация. Ушбу тезисда рақамли иқтисодиёт шароитида Ўзбекистонда аёлларни фрилансерлик фаолиятига кенг жалб этишнинг ташкилий-иқтисодий ва ижтимоий механизмлари таҳлил қилинган. Фрилансерлик хотин-қизларнинг меҳнат бозоридаги иштироки, иқтисодий мустақиллиги ва иш ҳамда оилавий ҳаёт уйғунлигини таъминлашда янги бандлик шакли сифатида баҳоланган. Аёлларни рақамли касбларга ўқитиш, хорижий тил ва молиявий саводхонликни ошириш, халқаро фриланс платформаларида ишлаш кўникмаларини шакллантириш, электрон тўлов тизимларидан фойдаланиш ва шахсий профессионал бренд яратиш масалалари ёритилган. Ҳудудлар кесимида «фриланс-марказлар», менторлик ва босқичма-босқич ўқитиш моделини ташкил этиш орқали хотин-қизлар фрилансерлигини барқарор тизимга айлантириш бўйича амалий таклифлар берилган.

Калит сўзлар: фрилансерлик, аёллар бандлиги, рақамли иқтисодиёт, масофавий меҳнат, рақамли касблар, хотин-қизлар, онлайн меҳнат бозори, электрон хизматлар, ўзини ўзи банд қилиш, иқтисодий фаоллик.

Жаҳон иқтисодиётида рақамлаштириш жараёнларининг жадаллашуви меҳнат бозорида анъанавий иш муносабатларидан фарқ қилувчи янги бандлик моделларини шакллантирмоқда. Шулардан бири фрилансерлик бўлиб, у мутахассисга муайян иш берувчига доимий равишда боғланмаган ҳолда, турли буюртмачилар учун шартнома ёки алоҳида лойиҳалар асосида хизмат кўрсатиш имконини беради. Рақамли платформалар, интернет тўлов тизимлари ва масофавий коммуникация воситаларининг ривожланиши фрилансерликни жаҳон меҳнат бозорининг муҳим сегментига айлантирмоқда.

Фрилансерлик аёллар бандлиги нуқтаи назаридан алоҳида аҳамиятга эга. Хотин-қизларнинг муайян қисми оилавий вазифалар, фарзанд парвариши, яшаш жойининг иш марказларидан узоқлиги ёки анъанавий иш графигига мослаша олмаслиги сабабли меҳнат бозорида тўлиқ иштирок эта олмайди. Фриланс эса иш вақти ва жойини нисбатан мустақил танлаш имконини бериш орқали ушбу чекловларни қисқартиришга хизмат қилиши мумкин.

Фрилансерликнинг муҳим хусусияти шундаки, инсоннинг меҳнат бозоридаги имконияти унинг жисмоний жойлашувидан кўра касбий компетенцияси билан кўпроқ белгиланади. Масалан, Фарғона водийсининг чекка ҳудудида истиқомат қилувчи аёл ҳам интернет орқали Тошкент, Европа, Осиё ёки бошқа минтақадаги буюртмачи учун хизмат кўрсатиши мумкин. Бу ҳудудлараро меҳнат бозори чегараларини сезиларли даражада юмшатади.

Айниқса, график дизайн, дастурлаш, веб-дизайн, таржима, матн тайёрлаш, бухгалтерия хизматлари, рақамли маркетинг, ижтимоий тармоқларни бошқариш, видеомонтаж, виртуал ассистентлик, онлайн маслаҳат ва электрон таълим каби йўналишлар аёллар учун фрилансерликнинг истиқболли соҳалари ҳисобланади.

Шу билан бирга, фрилансерликни аёлларнинг автоматик даромад манбаи сифатида тасаввур қилиш нотўғри. Ушбу соҳада барқарор ишлаш учун касбий билимдан ташқари рақамли саводхонлик, хорижий тил, мижозлар билан мулоқот, лойиҳа бошқаруви, вақтни режалаштириш, хизматни нархлаш ва молиявий саводхонлик каби қатор қўшимча компетенциялар талаб қилинади.

Шу сабабли Ўзбекистонда аёлларни фрилансерликка жалб этиш тизимини оддий қисқа муддатли курслар билан чеклаб қўйиш самарали натижа бермаслиги мумкин. Бунинг ўрнига касбий тайёрлашдан реал буюртма олишгача бўлган барча босқичларни қамраб олувчи яхлит экотизимни шакллантириш мақсадга мувофиқ.

Биринчи босқичда фрилансерликка қизиқувчи аёлларнинг дастлабки компетенцияларини аниқлаш зарур. Барча иштирокчиларни бир хил касбга йўналтириш ўрнига, уларнинг маълумоти, қизиқиши, тил билиши, рақамли кўникмалари ва мавжуд вақт ресурслари баҳоланиши керак. Шу асосда индивидуал касбий траектория шакллантирилиши мумкин.

Масалан, инглиз тилини яхши биладиган филология мутахассиси таржима ёки контент яратиш соҳасига, расм чизиш ва визуал дизайнга қизиққан аёл график дизайнга, ҳисоб-китоб кўникмалари мавжуд иштирокчи масофавий бухгалтерия хизматларига, ижтимоий тармоқлар билан фаол ишлайдиган ёш аёл эса SMM ва рақамли маркетингга йўналтирилиши мумкин.

Иккинчи босқичда аниқ рақамли касб бўйича амалий тайёргарлик ташкил этилиши лозим. Бунда назарий дарслардан кўра реал вазифалар асосида ўқитиш самарали ҳисобланади. Масалан, график дизайн ўрганаётган иштирокчи курс якунида бир нечта логотип, баннер ва ижтимоий тармоқ дизайнидан иборат портфолиога эга бўлиши керак.

Фрилансерликда портфолио диплом ёки сертификатдан кам бўлмаган аҳамиятга эга. Чунки буюртмачи ижрочининг қайси ўқув муассасасида таҳсил олганидан кўра, у қандай натижа кўрсата олишини баҳолайди. Шу боис ҳар бир ўқув дастурининг якуний натижаси сифатида иштирокчининг шахсий портфолиосини шакллантириш талаб этилади.

Учинчи муҳим йўналиш – хорижий тилларни, айниқса инглиз тилини ўрганишдир. Халқаро онлайн меҳнат бозорида буюртмаларнинг катта қисми инглиз тилида тақдим этилади. Шу сабабли рақамли касб билан бир қаторда фриланс мулоқоти учун зарур бўлган амалий инглиз тили курсларини ташкил этиш мақсадга мувофиқ.

Бунда умумий грамматикадан кўра, буюртмачи билан ёзишма, лойиҳа талабини тушуниш, иш ҳажми ва муддатини келишиш, хизмат нархини муҳокама қилиш ва натижани тақдим этишга оид тил кўникмалари устувор бўлиши лозим.

Фрилансерликдаги яна бир муҳим масала – ишончли профессионал профиль яратиш. Янги фрилансер учун биринчи буюртмани олиш энг мураккаб босқичлардан бири ҳисобланади. Буюртмачилар одатда иш тажрибаси, рейтинг, шарҳлар ва портфолиога эътибор қаратади. Шу сабабли янги иштирокчиларни фақат платформада рўйхатдан ўтказиб қўйиш етарли эмас.

Аёлларнинг дастлабки буюртмаларни олишига кўмаклашувчи менторлик тизими ташкил қилиниши мақсадга мувофиқ. Тажрибали фрилансерлар янги иштирокчиларга профиль тузиш, ариза юбориш, нарх белгилаш, мижоз билан мулоқот қилиш ва ишни белгиланган муддатда топшириш бўйича амалий ёрдам кўрсатиши мумкин.

Шу нуқтаи назардан ҳудудларда «фриланс-марказ» ёки «рақамли бандлик маркази» шаклидаги кичик инфратузилмаларни ташкил этиш истиқболли ҳисобланади. Бундай марказларда компьютер, барқарор интернет, ўқув хоналари, менторлик ва маслаҳат хизматлари жамланиши мумкин.

Ушбу марказлар айниқса уйда шахсий компютери ёки юқори тезликдаги интернет мавжуд бўлмаган аёллар учун муҳим. Бунда марказ анъанавий офис эмас, балки аёлнинг мустақил рақамли фаолиятини йўлга қўйишга хизмат қилувчи ўтиш инфратузилмаси бўлиши лозим.

Аёлларни фрилансерликка жалб этишда молиявий саводхонлик масаласи ҳам алоҳида аҳамиятга эга. Фрилансер ўз хизматининг қийматини белгилаш, даромад ва харажатларни ҳисобга олиш, тўловлар билан ишлаш, шахсий маблағларни бошқариш ва даромадни ривожланишга қайта сармоялаш кўникмасига эга бўлиши керак.

Шунингдек, электрон тўлов воситалари билан ишлаш маданиятини шакллантириш зарур. Халқаро буюртмачилардан тўлов қабул қилишда турли тўлов тизимлари, валюта операциялари ва комиссия харажатлари билан боғлиқ масалалар юзага келиши мумкин. Шу боис фрилансга тайёрлов дастурларида молиявий ва ҳуқуқий саводхонлик модули бўлиши мақсадга мувофиқ.

Фрилансерлик аёллар учун оила ва меҳнат уйғунлигини таъминлаши мумкин бўлса-да, ушбу фаолиятда ҳам вақтни бошқариш муаммоси мавжуд. Уйда ишлаш баъзан аёлнинг ҳам меҳнат, ҳам майиший вазифаларни бир вақтнинг ўзида бажаришига олиб келиши мумкин. Натижада иш вақти чегарасиз тус олади ва меҳнат юкчаси ортиши эҳтимоли пайдо бўлади.

Шу сабабли фрилансерликка ўқитиш жараёнида тайм-менежмент, иш ва дам олиш режимини режалаштириш, буюртмалар сонини реал имкониятга мос танлаш ва эмоционал чарчоқнинг олдини олиш кўникмаларини ҳам шакллантириш зарур.

Ҳудудий нуқтаи назардан фрилансерлик қишлоқ жойларида аёллар бандлигини ошириш учун айниқса муҳим имконият яратади. Анъанавий меҳнат бозорида иш ўринлари нисбатан кам бўлган ҳудудларда рақамли меҳнат бозори ҳудудий чекловларни камайтиради. Бу эса маҳаллий меҳнат

ресурсларини мамлакат ёки халқаро миқёсдаги хизматлар бозорига олиб чиқиш имкониятини беради.

Хотин-қизларни фрилансерликка жалб этиш тизимини ташкил қилишда маҳалла институтидан ҳам самарали фойдаланиш мумкин. Маҳаллада банд бўлмаган, олий ёки ўрта махсус маълумотга эга, компьютердан фойдалана оладиган ва масофадан ишлашга қизиқувчи аёлларни аниқлаш мумкин. Кейин уларнинг қобилиятига мос рақамли касбларга йўналтириш мақсадга мувофиқ.

Шу асосда «маҳалла – ўқув маркази – ментор – фриланс платформаси – буюртмачи» занжирини шакллантириш мумкин. Мазкур тизимда ҳар бир бўғиннинг вазифаси аниқ белгиланади: маҳалла номзодларни аниқлайди, ўқув маркази касбий тайёрлайди, ментор амалиётга олиб киради, рақамли платформа буюртмалар бозорини таъминлайди ва натижада фрилансер мустақил фаолиятга ўтади.

Аёллар фрилансерлигини ривожлантиришнинг яна бир йўналиши ички рақамли хизматлар бозорини кенгайтиришдан иборат. Барча фрилансерлар дарҳол халқаро бозорга чиқиши шарт эмас. Маҳаллий тадбиркорлар, таълим муассасалари, хизмат кўрсатиш корхоналари ва кичик бизнес субъектларида ҳам дизайн, бухгалтерия, реклама, веб-сайт, матн тайёрлаш ва рақамли маркетинг хизматларига талаб мавжуд.

Шу сабабли янги фрилансерларни дастлаб маҳаллий буюртмалар билан таъминлаш механизминини шакллантириш уларнинг портфолио ва иш тажрибаси тўплашига ёрдам беради. Кейинчалик улар халқаро платформаларда рақобатлашиш имконига эга бўладилар.

Аёллар фрилансерлигини барқарор ривожлантиришда шахсий бренд ҳам муҳим аҳамият касб этади. Рақамли меҳнат бозорида фрилансер ўз хизматининг сифати, портфолиоси, мижозлар билан ишлаш услуби ва профессионал нуфузи орқали рақобатбардош бўлади. Шу сабабли ўқув жараёнида шахсий бренд, профессионал ижтимоий тармоқлар ва онлайн репутация билан ишлаш кўникмалари ҳам ўргатилиши зарур.

Ўзбекистонда аёлларни фрилансерликка жалб этиш тизимини ривожлантириш учун «ўқитиш – портфолио – биринчи буюртма – менторлик – мустақил фаолият» модели самарали бўлиши мумкин. Агар курс фақат сертификат бериш билан якунланса, унинг бандликка таъсири чекланган бўлади. Агар курс якунида аёл реал буюртмани бажариб, даромад топишни бошласа, ўқитиш натижаси иқтисодий самарага айланади.

Хулоса қилиб айтганда, фрилансерлик Ўзбекистонда хотин-қизлар бандлигини кенгайтиришнинг истиқболли рақамли механизмларидан бири ҳисобланади. У айниқса оилавий мажбуриятлари сабаб анъанавий иш режимида ишлай олмайдиган, бироқ касбий ва интеллектуал салоҳиятга эга аёллар учун янги иқтисодий имкониятлар яратади.

Аёлларни фрилансерликка кенг жалб этиш учун уларни фақат рақамли касбларга ўқитиш билан чекланмасдан, хорижий тил, мижозлар билан ишлаш, молиявий саводхонлик, электрон тўловлар, портфолио, шахсий бренд ва вақтни бошқариш каби компетенциялардан иборат комплекс тайёргарлик

тизимини шакллантириш зарур. Худудларда фриланс-марказлар, менторлик тизими ва биринчи буюртмани олишга кўмаклашиш механизмларининг жорий этилиши мазкур йўналишдаги ишларнинг амалий самарадорлигини ошириши мумкин.

Натижада фрилансерлик хотин-қизлар учун шунчаки вақтинчалик даромад манбаи эмас, балки замонавий рақамли иқтисодиётда мустақил касбий фаолият, иқтисодий мустақиллик ва иш ҳамда шахсий ҳаётни уйғунлаштириш имконини берувчи барқарор бандлик шаклига айланиши мумкин.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Ўзбекистон Республикаси Меҳнат кодекси.
2. Ўзбекистон Республикасининг «Хотин-қизлар ва эркеклар учун тенг ҳуқуқ ҳамда имкониятлар кафолатлари тўғрисида»ги Қонуни.
3. International Labour Organization. World Employment and Social Outlook: The Role of Digital Labour Platforms in Transforming the World of Work. Geneva: ILO.
4. World Bank. World Development Report 2019: The Changing Nature of Work. Washington, DC: World Bank.
5. Kassi O., Lehdonvirta V. Online Labour Index: Measuring the online gig economy for policy and research // Technological Forecasting and Social Change. 2018. Vol. 137. P. 241–248.
6. Wood A.J., Graham M., Lehdonvirta V., Hjorth I. Good gig, bad gig: Autonomy and algorithmic control in the global gig economy // Work, Employment and Society. 2019. Vol. 33. No. 1. P. 56–75.